

Marta Przygoda-Stelmach

Bractwo parafialne św. Rocha przy kościele w Brochowie na Mazowszu w latach 1854-1881

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 20, 149-155

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARTA PRZYGODA-STELMACH
WNHiS UKSW, Warszawa

BRACTWO PARAFIALNE ŚW. ROCHA PRZY KOŚCIELE W BROCHOWIE NA MAZOWSZU W LATACH 1854-1881

Brochów to mała miejscowość zachodniego Mazowsza położona na prawym brzegu bagnistej Bzury. Pierwszy drewniany kościół na tym terenie został zbudowany przed 1113 r. z fundacji książąt mazowieckich, za panowania Władysława Hermana¹. W pierwszej połowie XII w. Brochów stał się własnością Rycerza z rodu Powalów Żyro, który był wojewodą Mazowsza i Kujaw na dworze Bolesława Kędzierzawego². Dobra brochowskie stały się następnie własnością klasztoru kanoników regularnych w Czerwińsku, za sprawą Olta, który był synem rycerza Żyro. Kanonicy posiadali prawo do gospodarowania Brochowem przez niemal 150 lat. Wzmianki o obecności tego zakonu na ziemi brochowskiej pochodzą z ok. 1198 i 1222 r.³ Około 1300 r. kanonicy wymienili Brochów na wieś Piotrowo z arcybiskupem Jakubem Świnką. Na skutek kolejnych nadań i zamian Brochów trafił do księcia Bolesława II, który dokumentem wydanym w Czerwińsku 4 kwietnia 1304 r. wymienił go na wieś nad Liwem z rycerzem Janem Sówką⁴. Jan Sówka i jego potomkowie rozpoczęli epokę rodu Brochowskich, którą należy kojarzyć przede wszystkim z budową murowanego kościoła w 1351 r. i jego przebudową w latach 1551-1561 według projektu Jana Baptysty Wenecjanina⁵. W 1661 r. Brochów został ostatecznie przejęty przez Olbrachta Adriana Lasockiego, męża Agnieszki Brochowskiej⁶. Lasoccy administrowali dobrami nad Bzurą do lat dwudziestych XX w. Obecnie Brochów jest kojarzony przede wszystkim z Fryderykiem Chopinem, wybitnym polskim kompozytorem, który został ochrzczony w kościele brochowskim 23 kwietnia 1810 r.

Parafia brochowska administracyjnie przynależała najpierw do diecezji poznańskiej i leżała na terenie archidiaconatu warszawskiego w dekanacie sochaczewskim. Po wyłączeniu archidiaconatu z diecezji poznańskiej w 1798 r. Brochów znalazł się w diecezji warszawskiej (od 1818 r. archidiecezji warszawskiej)⁷. Granice parafii rozciągały się znacznie dalej,

¹ J. Nowacki, *Archidiecezja poznańska*, Poznań 1964, s. 510.

² M.S. Szacherska, *Zbiór dokumentów i listów miasta Płocka 1065-1495*, Warszawa 1975, t. 1 s. 6, 11.

³ J. Nowacki, op. cit., s. 510.

⁴ E. Suchodolska, *Regesty dokumentów mazowieckich z lat 1248-1345*, Warszawa 1980, s. 53-55.

⁵ J. Bartoszewicz, *Brochów*, „Tygodnik Ilustrowany”, 1860, nr 36, s. 329; M. Stefanowski, *Na marginesie katalogu Archidiecezji Warszawskiej z roku 1935*, „Studia Theologica Varsaviensia”, R.30, 1992, nr 1, s. 220.

⁶ F. Mincer, *Lasocki Olbracht Adrian (1631-1693)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, red. B. Leśnodorski, Wrocław 1992, t. 16, s. 544-545.

⁷ M.M. Grzybowski, *Kościół katolicki na Mazowszu epoki porozbiorowej 1795-1918*, w: *Dzieje Mazowsza lata 1795-1918*, red. J. Szczepański, Pułtusk 2012, t. 3, s. 626.

niż obecnie. Parafia brochowska obejmowała swoim obszarem takie miejscowości, jak Żelazowa Wola, Dziegielewo, Strzyżew (obecnie parafia kościoła p.w. św. Józefa Robotnika w Sochaczewie), czy Śladów, Wilcze Śladowskie, Przęsławice i część Witkowic (obecnie parafia kościoła p.w. św. Michała Archanioła i św. Anny w Kamionie)⁸. Centrum życia społeczno-religijnego tak rozległej parafii stanowił okazały kościół obronny p.w. św. Rocha i Jana Chrzciciela (obecnie Bazylika p.w. św. Jana Chrzciciela w Brochowie). To właśnie przy tym kościele powstało Bractwo św. Rocha, aby ubrać w ramy organizacyjne życie religijne mieszkańców ziemi brochowskiej.

Bractwo religijne, czyli inaczej konfraternia, to zrzeszenie religijne erygowane formalnym dekretem przez władze kościelne, jako stała fundacja mająca osobowość prawną, własną administrację oraz statuty regulujące strukturę, charakter i cele bractwa, a także sposoby ich realizacji. Celem każdego bractwa jest szerzenie kultu publicznego w Kościele, pogłębianie i aktywizowanie chrześcijańskiego życia członków bądź prowadzenie określonej działalności religijnej lub społecznej. Najczęściej bractwo realizuje różne cele, z których jeden określa jego specyfikę⁹.

Pierwsze uregulowania strony prawnej bractw sięgają jeszcze czasów wczesnego średniowiecza. Wyjątkowo duże zainteresowanie ustawodawstwa kościelnego bractwami miało miejsce w VIII w. Kolejny etap regulacji prawnych przyniósł okres od połowy XII do połowy XVI w., kiedy to rozwijało się intensywnie prawo kanoniczne. Dalszym ważnym etapem w kształtowaniu się prawodawstwa odnośnie bractw był sobór trydencki, który poddał je bezpośredniej jurysdykcji Stolicy Apostolskiej i ordynariuszy miejsca. Kolejny ważny dokument to bulla Klemensa VIII „Quaecumque” z 7 grudnia 1604 r., która definitywnie określała stronę prawną wszystkich bractw i ich funkcjonowanie jako instytucji kościelnej¹⁰.

Na ziemiach polskich bractwa zaczęły powstawać w środowiskach miejskich w połowie XIII w. Największy rozwój bractwa przeżywały w XIV w., a ich apogeum działalności przypada na okres od XVI do XVII w. Kryzys przypada na koniec XVIII w., w związku z gwałtownymi przemianami ideologiczno-społecznymi, takimi jak rewolucja francuska, filozofia oświecenia, a w Polsce okres zaborów. Renesans działalności bractw religijnych przypada na połowę XIX w. Na ziemiach polskich miało to związek z ruchami niepodległościowymi i tzw. pracą u podstaw¹¹.

Erygowanie bractwa na terenie parafii brochowskiej przypada na okres ponownego rozkwitu tej formy działalności religijnej. W archiwum parafialnym Bazyliki św. Jana Chrzciciela w Brochowie zachowało się źródło, na podstawie którego można przedstawić początki i rozwój Bractwa św. Rocha. Źródłem tym jest „Księga Bractwa, czyli Konfraterni św. Rocha parafii Brochów”, prowadzona w latach 1854-1881. Księgę, a w zasadzie zeszyt z 53 kartami, oprawiony w granatowe płótno o wymiarach 25 cm (szerokość) na 35 cm (wysokość)

⁸ Obecnie parafia brochowska obejmuje swoim obszarem miejscowości Andrzejów, Bieliny, Brochocin, Budki Żelazowskie, Brochów, Famułki Brochowskie, Famułki Królewskie, Górki, Hilarów, Janów, Kolonia Brochów, Konary, Kromnów, Łasice, Lasocin, Malanowo, Miszory, Olszowiec, Plecewice, Sianno, Tułowice, Wilcze Tułowskie, Witkowice, Wólka Smolana. Administracyjnie przynależy do diecezji łowickiej na terenie metropolii łódzkiej (Parafia Brochów w diecezji łowickiej, w: <http://www.diecezja.łowicz.pl/serwis/index.php?id=55&idd=18>, stan na dzień 2 lutego 2014 r.

⁹ K. Kuźmak, *Bractwo kościelne*, w: *Encyklopedia Katolicka*, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyka, Z. Sułowski, Lublin 1985, t. 2, kol. 1013.

¹⁰ J. Flaga, *Bractwa religijne w Rzeczypospolitej w XVII i XVIII w.*, Lublin 2004, s. 39-40.

¹¹ K. Kuźmak, op. cit., kol. 1014-1015.

kość), możemy podzielić na trzy części. Pierwsza część zawiera status bractwa, czyli motywy i cel powstania, obowiązki członków i promotora, zasady zwoływania sesji, czy chociażby akt ślubowania nowego członka. W drugiej części odnotowano pierwszych członków konfraterni oraz umieszczono informacje na temat przebiegu poszczególnych sesji bractwa (krótkie protokoły ze spotkań). Trzecia część uwzględnia wszelkie wpłaty na rzecz bractwa, dokonane przez jego członków w podziale na lata i kwartały.

Statut, który nosi tytuł „Cel i obowiązki Bractwa czyli Konfraterni Świętego Rocha przy tymże Kościele” zawiera datę założenia bractwa w parafii, a mianowicie 12 listopada 1854 r.¹² Pod datą założenia zostali wpisani również pierwsi członkowie konfraterni brochowskiej, którzy przybyli zapewne na spotkanie erygujące wspólnotę¹³. Na szczególną uwagę zasługuje Władysław Lasocki (1824-1882), który był synem właściciela dóbr brochowskich Józefa Gabriela Lasockiego i Józefy Czarnieckiej z Czarncy h. Łódzia. Władysław Lasocki po zakończeniu sprawowania urzędu sędziego pokoju w Błoniu, wstąpił w późnym wieku do zakonu jezuitów, przeznaczając swój majątek na cele charytatywne¹⁴. Pod koniec swojego życia został przełożonym klasztoru jezuitów w Łańcucie, który za jego czasów rozkwitł i rozbudował się. Zmarł 7 lutego 1882 r. w wieku 58 lat w Łańcucie, na skutek zapalenia płuc, którego dostał w wyniku przeziębienia, nabytego podczas słuchania spowiedzi¹⁵. Można uznać, że Władysław Lasocki uczestniczył w życiu konfraterni brochowskiej do września 1867 r., kiedy to dokonał ostatniej wpłaty na rzecz bractwa¹⁶. Patrząc na jego biografię, nasuwa się wniosek, że jego obecność w gronie pierwszych członków, a można nawet powiedzieć, że założycieli bractwa, nie jest przypadkowa. Mógł on już wtedy czuć powołanie do stanu duchownego i zapragnąć prowadzenia wspólnoty wiernych, ale już nie jako osoba świecka, a kapłan.

Parafianie założyli bractwo z nieprzymuszonej woli, aby wyjednać dla siebie zbawienie Boga i iść za przykładem św. Rocha, który poświęcił swoje życie dla ubogich i chorych. Wszyscy członkowie bractwa byli zobowiązani do troski i empatii w stosunku do drugiego współbrata. Oprócz naśladowania św. Rocha członkowie bractwa mieli obowiązek unikać „towarzystw mniej skromnych”, wystrzegać się lub skończyć z wcześniej nabytymi nałogami, wychowywać swoje dzieci po chrześcijańsku i dbać o odpowiednie zachowanie domowników. Każdy członek bractwa bez względu na płeć miał przybyć do kościoła w niedzielą

¹² Archiwum parafialne Bazyliki św. Jana Chrzyciela w Brochowie (dalej skrót: APB), *Księga Bractwa, czyli Konfraterni św. Rocha parafii Brochów*, 1854-1881, k. 1, [bez sygn.].

¹³ Pierwszymi członkami Bractwa św. Rocha w Brochowie byli: Władysław Lasocki, Ludwik Radwan, Jan Lewiński, Józef Sandomirski, Tomasz Głogoz, Marcin Wasilewski, Antoni Michalski, Józef Morawski, Kasper Jakubowski, Wojciech Markowski, Maciej Pyrak, Walenty Kazimierski, Józef Dębski, Jakub Kasprzak, Kazimierz Giział, Feliks Włodarczyk, Jan Rutkowski, Jan Dobrzyński, Andrzej Gilczyński, Marcjanna Dobrzyńska, Marcin Rutkowski, Szczepan Bednarek, Katarzyna Głogoz, Mateusz Kłos, Jan Pyrak, Marcjanna Ciura, Kazimierz Gierasik, Dionizy Jędrychowski, Józefa Kucharska, Rozalia Chojnacka, Marcjanna Mikołajczak, Petronella Siedlarek, Eleonora Stelmach, Marcjanna Pyrak, Jaczyńska (brak imienia), Cecylia Rutkowska, Jadwiga Krawczyńska, Agata Januszewska, Ewa Pyrak, Michał Jaskulski, Karolina Dębska, Fabian Domański, Franciszek Szymański, Antoni Grzegorowski, Jan Kłodkowski, Łukasz Jabłczyński, Wincenty Słobiński, Błażej Stelmach, Franciszek Pyrak, Michał Brdeja, Henryk Witanowski, Roch Dobrzyński, Mikołaj Kitliński, Sylwester Ziółkowski, Feliks Marchwicki, Roch Burakowski, Kazimierz Majcher, Ignacy Wolski, Paweł Jędrzejewski, Franciszek Radzki, Placyda Andrzejewska, Lucja Radzka, Anna Groniecka, Katarzyna Kraszewska, Franciszka Słobińska, Wiktoria Michrowska, Antonina Jaczyńska, Konstancja Kępska, Zofia Szymańska (Ibidem, k. 3-3v).

¹⁴ T. Zychliński, *Złota księga szlachty polskiej*, Poznań 1880, t.2, s. 170.

¹⁵ S. Załęski, *Jezuici w Polsce. Jezuici w Polsce porzobiorowej 1773-1905*, Kraków 1906, t. 5, cz. 2 s. 897.

¹⁶ APB, *Księga Bractwa...*, k. 8v.

lub święto jeszcze przed mszą świętą, w celu śpiewania pieśni religijnych i odmawiania różańca świętego. Do obowiązków członków bractwa należała także posługa w kościele, taka jak rozdawanie świec wiernym podczas procesji, zbieranie datków na świece, pomaganie sługom kościelnym podczas mszy żałobnych czy odpustów. Ponadto, każdy członek konfraterni był zobowiązany do spowiedzi i przyjmowania komunii świętej w dzień patrona parafii i bractwa, czyli 16 sierpnia. Członkowie bractwa codziennie musieli odmawiać trzy razy „Ojcie Nasz”, trzy razy „Zdrowaś Mario” i raz „Wierzę w Boga”, a na koniec po trzykroć dodać „Chwała Ojcu”¹⁷.

Statut przewidywał jednak dodatkowe obowiązki dla członków konfraterni. Idąc za przykładem św. Rocha, każdy członek bractwa miał w miarę możliwości odwiedzać chorych, samotnych i cierpiących, a w razie potrzeby dbać i pilnować, aby nie umierali bez stosownych sakramentów. W zamian za poświęcenie proboszcz parafii brochowskiej i zobowiązani przez niego następcy, mieli odprawiać co kwartał mszę żałobną (tzw. kwartalną) za dusze zmarłych braci i sióstr z Bractwa św. Rocha w Brochowie. Na takie nabożeństwo miał stawić się każdy członek bractwa w miarę swoich możliwości. Proboszcz zobowiązany był odprawiać takie msze nieodpłatnie. Organista mógł dostać wynagrodzenie pobierane z kasy brackiej, jeżeli zachodziła taka konieczność¹⁸.

Za statutem bractwa został umieszczony tekst aktu ślubowania nowego członka wspólnoty brochowskiej. Każdy nowy brat lub siostra, chcąc wstąpić do konfraterni, musiał klęcząc, powiedzieć następujący akt ślubowania: „Ja N., obierając sobie Ciebie Rochu Święty za szczególnego Patrona i łaskawego Pośrednika, przed Bogiem przyrzekam, idąc za przykładem Twoim, Boga nade wszystko, a bliźniego również, jak mnie samego kochać i onego w miarę możliwości i sił moich w czasie nieszczęśliwych przygód i chorób pocieszać i wspierać stanowią. Nadto przyrzekam nie tylko sam Imię Twoje uwielbiać, ale innych przykładem moim do tego zachęcać. Nie dopuszczę, by ktoś z podwładnych i domowników moich, honorowi Twemu mógł w czem uwłaczać lub też życie niezgodnie z prawem Boga spędzać. Wyjednaj tylko pośrednictwem Twoim potrzebne mi od Boga łaski, abym w postanowieniach moich był stały i zasłużył sobie na Twoją opiekę, tak w życiu, jak przy śmierci mojej, a nade wszystko mógł Cię ujrzeć łaskawym Pośrednikiem przed stolicą Najwyższego Sędziego Boga mojego. Amen”¹⁹. Statut przewidywał, że każda osoba, która zechciałaby zostać członkiem konfraterni, może wpisywać się do niej zawsze 16 sierpnia, czyli w święto patrona oraz każdorazowo po nabożeństwie kwartalnym²⁰.

Bractwo parafialne, jak każda instytucja, gromadząca większą liczbę osób, miała swój zarząd i specjalne urzędy, które pomagały w organizacji pracy i nadawały bractwu szczególny charakter.

Pierwszą i czołową funkcją w bractwie był urząd promotora. Promotorem Bractwa św. Rocha był proboszcz brochowski. Konfraternia brochowska została założona, kiedy parafią opiekował się ks. Andrzej Złotkowski (1803-1855)²¹. Instytucja promotora była sta-

¹⁷ APB, *Księga Bractwa...*, k. 1-1v.

¹⁸ Ibidem, k. 1v.

¹⁹ Ibidem, k. 2v.

²⁰ Ibidem, k. 2.

²¹ Na nagrobku ks. Andrzeja Złotkowskiego, który znajduje się na cmentarzu parafialnym w Janowie, widnieje data jego urodzenia, 2 lutego 1803 r. i data śmierci, 25 maja 1855 r. Ponadto, w *Księdze zmarłych z parafii brochowskiej* jest wpis (akt 112), poświadczający śmierć ks. Złotkowskiego w Brochowie (APB, *Akta zmarłych parafii Brochów z 1855 r.*, w: *Księga zmarłych parafii Brochów z lat 1852-1864*, k. 181, sygn. 19).

łym elementem występującym we wszystkich bractwach. Miał on za zadanie przede wszystkim czuwać nad bractwem i dbać o jego prawidłowe funkcjonowanie²². Promotor miał sprawować nabożeństwa dla członków bractwa, w tym przede wszystkim mszy świętej w uroczystości właściwe poszczególnym bractwom, wypełniać aniwersarze, czyli odprawiać msze święte za zmarłych współbraci, następnie przewodniczyć zebraniom, czyli tzw. schadzkom brackim, oraz przyjmować nowych członków. Tego rodzaju obowiązki pełnili promotorzy we wszystkich wspólnotach brackich, niezależnie od typu wspólnoty i czasu jej powstania²³. Promotor brochowskiego bractwa najprawdopodobniej również wypełniał wszystkie wymienione powyżej obowiązki, a nawet więcej, gdyż był odpowiedzialny za kasę bractwa. Ponadto, każdy wydatek z kasy musiał być z nim uzgadniany. Promotor zobowiązany był również do składania sprawozdań finansowych na każdej sesji bractwa, a w razie jego nieobecności był do tego zobowiązany wikary parafii²⁴. Należy w tym miejscu dodać, że kasa bracka była zasilana za pomocą obowiązkowych składek, uchwalonych na sesji brackiej 16 listopada 1861 r. Składka wynosiła po 2 złote rocznie, czyli 15 groszy kwartalnie²⁵. Trudno jest ustalić dlaczego parafianie zdecydowali się na obowiązkowe opłaty, skoro statut przewidywał pierwotnie, iż zapisanie się do konfraterni nie pociąga za sobą żadnych dodatkowych kosztów²⁶.

Oprócz promotora, wszystkie konfraternie posiadały zarząd złożony z osób świeckich. Zarząd wybierany był zwykle w czasie zebrań organizowanych specjalnie w tym celu. W większości przypadków w skład zarządu wchodziłi tzw. „starsi”²⁷. W „Księdze Bractwa, czyli Konfraterni św. Rocha parafii Brochów” można spotkać się z braćmi starszymi i młodszymi oraz odpowiednio siostrami starszymi i młodszymi. Przy poszczególnych wpisach z sesji bractwa brochowskiego można zauważyć, że wybierano po dwie osoby, do każdego z tych urzędów. I tak, 2 listopada 1855 r. na starszych braci wybrano Marcina Wasilewskiego z Janowa i Andrzeja Gilczyńskiego z Brochowa, a 20 maja 1867 r. na starsze siostry Marcjanę Jaczyńską z Brochowa i Konstancję Jaworską z Łasic. Natomiast, 28 marca 1881 r. na młodszych braci wybrano Tomasz Kowalskiego z Brochowa i Walentego Kazimierskiego z Janowa, a na młodsze siostry Annę Włodarczyk z Brochowa i Honoratę [...] z Górek²⁸.

Bractwo to jednak nie tylko promotor i zarząd. Statut konfraterni brochowskiej ustanawiał, iż na pierwszym spotkaniu członkowie wybiorą „pomiędzy siebie Protektorów, Przeora, Podskarbach i inne”²⁹. Niestety statut nie uszczegóławia, jakie jeszcze „inne” urzędy mogły składać się na strukturę organizacyjną.

Protektorem bractwa był zazwyczaj biskup diecezji, na terenie której znajdowała się dana konfraternia³⁰. Można jedynie domyślać się, że protektorem bractwa w Brochowie mógł być arcybiskup metropolita warszawski. Zastanawia jedynie fakt, że w „Księdze Bractwa, czyli

²² J. Flaga, op. cit., s. 60.

²³ Ibidem, s. 62.

²⁴ APB, *Księga Bractwa...*, k. 1v-2.

²⁵ Ibidem, k. 3v.

²⁶ Ibidem, k. 2.

²⁷ J. Flaga, op. cit., s. 65-66.

²⁸ APB, *Księga Bractwa...*, k. 3v-4.

²⁹ Ibidem, k.2

³⁰ J. Flaga, op. cit., s. 66.

Konfraterni św. Rocha parafii Brochów” użyto sformułowania „pomiędzy siebie”, a protektor występuje w liczbie mnogiej. Czy mogło to oznaczać, że protektorem bractwa w Brochowie nie był lokalny biskup? Niestety, źródło nie daje nam na ten temat żadnych informacji, ale należy podkreślić, że Bractwo św. Rocha miało raczej tzw. charakter oddolny i mogło nie być oficjalnie wprowadzone i zatwierdzone przez władze kościelne. Mogło ono powstać na bazie wcześniej istniejących nabożeństw, np. różańcowego, koronki lub godzinek o NMP, które parafianie wspólnie odmawiali i śpiewali w swoim kościele parafialnym. Tego typu bractwa starały się naśladować te, które były wprowadzane oficjalnie. W praktyce okazywało się jednak, że ich struktura jest znacznie prostsza³¹.

Statut wymienia również urząd przeora. Do jego obowiązków należało zwoływanie, przewodniczenie i zamykanie zebrań brackich oraz kontrola uczestnictwa. Czuwał nad prawidłowym wypełnianiem obowiązków statutowych, a w niektórych przypadkach mógł nawet wydalic danego członka ze wspólnoty³².

Podskarbi bractwa odpowiedzialny był przede wszystkim za klucz do skrzynki brackiej, w której składano pieniądze³³. Na sesji 16 listopada 1861 r. ustalono, że jeden klucz od kasy brackiej był zawsze u proboszcza, a drugi u braci³⁴. Z ustaleń tych wynika, że w bractwie w Brochowie był urząd podskarbiego, ale niekoniecznie od samego początku istnienia konfraterni, biorąc pod uwagę datę ustalenia miejsca przechowywania kluczy.

Ostatnią część „Księgi Bractwa, czyli Konfraterni św. Rocha parafii Brochów” stanowi wykaz obowiązkowych składek poszczególnych braci i sióstr. Pierwszy wpis pochodzi z 1862 r., a ostatni z 1881 r. W wykazie bardzo skrupulatnie odnotowywano wszelkie zmiany personalne, zachodzące w bractwie. Jeśli jakiś parafianin umierał lub odchodził z parafii, stosowna informacja o zaistniałej sytuacji była umieszczana przy konkretnym nazwisku. Można również zauważyć, że szczególnie w przypadku śmierci danego członka, jego miejsce w spisie zajmował nowy (nazwisko było przekreślane i dopisywano nowe). W latach 1862-1881 wpisano do księgi 428 nazwisk (włączając pierwszych członków), ale jeśli uwzględnimy również nazwiska, które zostały dopisane, to wychodzi, że w tym okresie do bractwa wstąpiło 510 osób³⁵. Za wykazem wpłacanych składek odnotowywano dodatkowo nazwiska wszystkich zmarłych członków konfraterni. Na liście tej można doliczyć się 95 nazwisk³⁶.

Bractwa kościelne spełniały szczególną rolę w życiu każdej parafii, ponieważ nie tylko integrowały lokalną społeczność, ale niosły również pomoc potrzebującym. Taki charakter miało niewątpliwie Bractwo św. Rocha w Brochowie, którego historia była jeszcze do niedawna kompletnie nieznaną. Z dzisiejszej perspektywy trudno jest stwierdzić, dlaczego jego działalność została przerwana w 1881 r., o czym może świadczyć ostatni rok pobierania składek od jego członków. Z drugiej jednak strony, zaprzestanie pobierania obowiązkowych opłat, nie musi być jednoznacznym dowodem rozwiązania konfraterni. Zasmuca jedynie fakt braku większej ilości źródeł, za pomocą których można by było szerzej opracować

³¹ Ibidem, s. 55.

³² Ibidem, s. 76.

³³ J. Flaga, op. cit., s. 76-77.

³⁴ APB, *Księga Bractwa...*, k. 3v.

³⁵ Ibidem, k. 4v-53.

³⁶ Ibidem, k. 53v.

działalność tej wspólnoty na ziemi brochowskiej. Z dostępnej bazy źródłowej możemy jednak wywnioskować, że konfraternia św. Rocha była dobrze zorganizowana, a jej udokumentowane istnienie, do co najmniej 1881 r., świadczy o dużej rotacji członków i nie narzekaniu na braki nowych braci i sióstr. Obecnie, na terenie parafii, działa Bractwo Śpiewacze „Vexilla Regis”, założone przez organistę Bazyliki św. Jana Chrzciciela w Brochowie dr Bartośsza Izbickiego, które kultywuje i propaguje tradycje brackie.

The Church Brotherhood of St. Roch in Brochów in Mazovia from 1854 to 1881

Summary

The article is the first attempt to present the history of the Church Brotherhood of St. Roch in Brochów from 1854 to 1881. The author drew upon an unpublished source, which is the “Book of the Brotherhood of St. Roch”, conducted in years 1854-1881. This article examines the goals, objectives and duties of Brotherhood to the local community. Furthermore, the author also draws particular attention to the involvement of members in civil society. Such a wide range of research is made possible by the analysis of the Brotherhood statute, which also allows us to better understand the organizational space. In addition, the author presents functions of individual members of the fraternity and supports them with concrete examples from the source. The whole article is enriched with a brief introduction, which aims to presents Brochów history and the history of the formation of religious brotherhoods in Poland.